

УДК 336.276:338.23

ЛУК'ЯНИХІНА Олена Анатоліївна, завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ ЯК ЗАПОРУКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Відповідно до статті 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» (2003 рік) серед загроз національним інтересам і національній безпеці України зазначено велику боргову залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів. Це свідчить про те, що більше ніж десятиліття має місце проблема формування і зростання розміру державного боргу. При цьому в умовах побудови незалежної держави для забезпечення, передусім, її фінансової безпеки, існує нагальна потреба пошуку шляхів і реалізації методів ефективного управління державним боргом держави.

Теоретичним і практичним питанням фінансової безпеки, державного боргу присвячено роботи українських дослідників: О. І. Загородного, М. М. Єрмошенка, А. І. Сухорукова, В.В. Козюка, О.І. Барановського, О.В. Плотнікова, Н.В. Зражевської, Я.В. Онищук, Ю.К. Алексеєва та ін. При цьому потребують розвитку питання управління державним боргом саме з точки зору фінансової безпеки держави з урахуванням сучасних макроекономічних процесів.

Виходячи із сутності фінансової безпеки, під якою розуміють ступінь захищеності фінансових інтересів держави, стан усіх підсистем фінансової системи (фінансової, грошово-кредитної, бюджетної, податкової, валютної, банківської, інвестиційної, митно-тарифної, розрахункової та фондової систем) повинен бути збалансованим і стійким до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, держава повинна мати механізм формування, розподілу і раціонального використання фінансових ресурсів для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку. Значне місце у формуванні фінансової безпеки займає управління державним боргом.

Згідно з Бюджетним кодексом України державний борг визначають як загальну суму заборгованості держави (Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування), яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування), включаючи боргові зобов'язання держави (Автономної Республіки Крим чи міських рад), що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ:

*Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
«Актуальні питання безпеки фінансової системи держави»,
м. Харків, 21 лютого 2014 року*

Для покриття дефіциту бюджету держава, як правило, бере кредити, що й спричиняє формування державного боргу. Для пошуку методів управління державним боргом потрібно розуміти його складові.

Державний борг – це загальна сума безумовних боргових зобов'язань країни за отримані та непогашені на визначену дату кредити (позики), які з'являються в результаті державних запозичень.

Гарантований борг – це загальна сума боргових зобов'язань резидентів України за отримані та непогашені на визначену дату кредити (позики), що з'являються унаслідок запозичення, забезпечені державними гарантіями.

Залежно від джерел, з яких здійснюються запозичення, державний борг поділяють на внутрішній (заборгованість держави громадянам, юридичним особам і фірмам даної країни, які володіють цінними паперами, випущеними її урядом) та зовнішній (заборгованість держави перед іноземними громадянами, державами, банками та міжнародними фінансовими організаціями).

Основними причинами виникнення і зростання державного боргу в Україні є дефіцит державного бюджету та постійний дефіцит платіжного балансу країни.

Джерелами покриття дефіциту бюджету є внутрішні джерела фінансування (надходження від сектору державного управління, тобто обсяг запозичень за рахунок емісії державних цінних паперів, яку здійснює Міністерство фінансів, надходження від органів грошово-кредитного регулювання й банківських установ, від приватизації державного майна та інші внутрішні джерела) та зовнішні (позики, отримані від міжнародних організацій економічного розвитку, надходження від органів управління іноземних держав, позики, отримані від іноземних комерційних банків, та інші джерела, не зараховані до цих категорій). Для фінансування дефіциту державного бюджету України залучаються кошти міжнародних фінансових організацій.

Базуючись на сутності категорії «управління» як впливу на процес, об'єкт чи систему для збереження їхньої стійкості або переведення до іншого стану відповідно до визначених цілей, управління державним боргом передбачає сукупність заходів держави щодо погашення і регулювання суми державного кредиту, а також залучення нових позичкових коштів, тобто вплив на фінансову систему держави з метою забезпечення її стабільного стану і функціонування відповідно до визначених довгострокових і короткострокових цілей.

Метою управління державним боргом є забезпечення боргової безпеки держави, тобто дотримання такого рівня державної заборгованості, який задовольняє потреби держави у фінансових ресурсах, дає змогу зберегти стійкість фінансової системи держави і при цьому не ставить під загрозу

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ:

Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
«Актуальні питання безпеки фінансової системи держави»,
м. Харків, 21 лютого 2014 року

виконання державою своїх функцій та зобов'язань щодо погашення та обслуговування боргів.

Міністерство фінансів України намагається проводити зважену політику управління державним боргом відповідно до «Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013-2015 роки» (Постанова КМУ від 29.04.2013 № 320), своєчасно та в повному обсязі здійснює виконання зобов'язань за державним боргом. Основні показники та динаміка державного боргу представлені у табл. 1:

Таблиця 1

Структура та динаміка державного боргу України у 2007-2013 рр., млрд. грн.

№	Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Загальна сума державного та гарантованого боргу	88,745	189,411	317,905	432,235	473,122	515,511	549,463
2	Державний борг:	71,295	130,69	226,997	323,475	357,273	399,218	453,349
2.1	- внутрішній борг	17,807	44,667	91,071	141,663	161,467	190,299	246,044
2.2	- зовнішній борг	53,488	86,024	135,927	181,814	195,806	208,919	207,305
3	Гарантований державою борг:	17,451	58,721	90,908	108,761	115,848	116,292	96,114
3.1	- внутрішній борг	1,001	2,001	14,063	13,828	12,24	16,21	23,196
3.2	- зовнішній борг	16,45	56,72	76,845	94,933	103,607	100,082	72,919

Джерело: сформовано за офіційними даними Міністерства фінансів України.

Дані табл 1. свідчать про збільшення обсягів як зовнішніх, так і внутрішніх зобов'язань держави і, звісно, державного боргу. В поточному періоді державний борг України знаходився в межах граничного обсягу, встановленого статтею 5 Закону України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» та далеким від критичного, яким за міжнародними стандартами вважаються боргові зобов'язання держави, що перевищують 60 % від ВВП. Динаміка загального державного боргу України і ВВП з 2010 по 2012 роки представлена у табл.2:

Таблиця 2

Динаміка загального державного боргу і ВВП з 2010 по 2013 роки (млн.грн.)

№	роки	Розмір	Номинальний	Співвідношення
---	------	--------	-------------	----------------

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ:
Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
«Актуальні питання безпеки фінансової системи держави»,
м. Харків, 21 лютого 2014 року

		державного боргу	ВВП	Державний борг/ ВВП, %
1	2009	316885	913345	34,7
2	2010	432235	1082569	39,9
3	2011	473122	1316600	35,9
4	2012	515511	1408889	36,6

*Джерело: сформовано за офіційними даними Міністерства фінансів
України.*

Як бачимо з таблиці 2, індикатор боргової безпеки держави, який розраховують як співвідношення державного боргу до ВВП, не досяг критичного значення, але потребує постійного моніторингу і аналізу.

На наш погляд, до проблемних питань управління державним боргом найближчого періоду можна віднести:

- витрачання запозичених коштів на поточні потреби, а не зміцнення економічного потенціалу країни і вирішення стратегічних задач,
- настання терміну виплат за позиками взятими у попередні роки,
- зменшення золотовалютного резерву країни.

У зв'язку з цим, потрібно проводити виважену фінансову політику у частині формування бюджетних видатків і надходжень, намагаючись зменшити вплив політичної складової на цей процес, уповільнити темпи зростання зовнішнього боргу, що безпосередньо пов'язано із фінансовою незалежністю, конкурентоспроможністю та забезпеченням стабільності економіки країни.

Одержано 27.01.2014